

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 46 Volume: 9 Issue: 46

Ekim 2016

October 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**KUR'ÂN'DAKİ YEMİNLERDE (AKSAMU'L-KUR'ÂN) ÇEVİRİ / ANLAMA PROBLEMİ VE ALTERNATİF
MUHAMMED ESED ÇEVİRİSİ
TRANSLATION / PROBLEM OF UNDERSTANDING ON VOWS (AKSAMU'L-QUR'AN) IN QUR'AN AND
ALTERNATIVE TRANSLATION OF MUHAMMED ESED**

Şükrü AYDIN*

Öz

Kur'an'da bazı surelerin başlarında ve pek çok ayette doğrudan ve dolaylı bir tarzda yemine yer verilmektedir. İçinde yemin sözcükleri bulunan ve Kur'an'ın değişik birçok yerinde geçen bu ayetlerin çevirisi ve nasıl anlaşılması gerektiği de tefsir yapan ilim adamlarının, araştırmacıların ve Meâl yazarların ilgisini çekmiştir.

Tevhid inancının ve prensibinin bir gereği olarak Allah'ın zati, isim ve sıfatları dışında bazı varlıklara yemin batıl ve geçersiz sayılmıştır. Ancak Allah'ın bazı varlıklar üzerine yemin ettiğini tefsir kaynaklarımızda ve Kur'an çevirilerinde görmekteyiz. Bu paradoks ister istemez insan zihnini de kurcalamıştır. Sınırlı da olsa bu probleme değişik kaynaklarda değinilmekte ve tatmin edici düzeyde olmasa da cevap niteliğinde bazı gerekçeler ileri sürülmektedir. Ancak bu sözcüklerin çevirisi açısından en belirgin farklı yaklaşım ve alternatif çeviri hiç şüphesiz Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı (Meâl-Tefsir) adlı eserinde görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kasem, Yemin, Aksamu'l-Kur'an, Çeviri.

Abstract

In Qur'an, at the beginning of some suras and in a number of verses, either directly or indirectly, oaths are given place. The translation of these verses where there are related oaths taking place in numerous various sections of Qur'an and how they should be understood have received the attention of scholars commenting on Qur'an and writing its translation.

As a necessity of monotheist belief and its principles, it has been accepted as invalid to vow on some beings apart from Allah himself, his names and titles. However, we can see that Allah has taken an oath on beings in commentary sources and Qur'an translations. Therefore, this paradox has tampered the human mind anyway. This issue has been mentioned in various sources in limited scale, though and some justifications are put forward as answers; yet, they are far from being satisfactory. As a matter of fact, the most obvious different approach and alternative translation of these words, without doubt, can be seen in "The Message of Qur'an" (Translation-Commentary) by Muhammed Esed.

Keywords: Vow, Oath, Aksamu'l-Qur'an (Vows of Qur'an), Translation.

Giriş

Aksam / yemin meselesi; taşıdığı anlam, önem ve yaptırımları gibi değişik boyutlarıyla başta İslam Hukuku ve Tefsir Usulü olmak üzere çeşitli ilimlere konu olmuştur.

Kur'an'ın değişik yerlerinde çok sayıda kasem ifadeleri yer almaktadır. Bu yüzden Tefsir Usulu ve Kur'an İlimleri alanında bu konu Aksamu'l-Kur'an başlığı altında incelenmiştir. Tefsir, Kur'an Meâlleri ve değişik kaynaklarımızda Aksamu'l-Kur'an kapsamına giren değişik sözcükler klasik manada "kasem olsun/ andolsun / yemin olsun ki", tarzında ifade edilmiş, çevrilmiş ve böyle anlaşılmıştır. Bunun sonucunda Allah'ın sanki canlı-cansız Kur'an'da pek çok varlığa yemin ettiği gibi bir algı oluşmuştur. Bu alanda böyle bir algıyı oluşturmayacak tarzda bir çeviri ve yaklaşım tarzı ise hiç şüphesiz Muhammed Esed'in (ö. 1992) "Kur'an Mesajı" adlı eserinde görülmektedir. O diğer pek çok Meâl ve tefsirde yemin diye çevrilen bu ifadeleri; "andolsun ki / yemin olsun ki", şeklinde değil de Allah'ın yüceliğine tanıklar ve kanıtlar olması açısından dikkate değer hususlar olarak çevirmiştir.

Esed, Huruf-u Mukataa, Muhkem-Müteşabih, Cın, Gece Yolculuğu gibi konularda farklı yaklaşımlarını söz konusu eserinin Ek'ler bölümünde ayrıca açıklama gereği duymuştur. Ancak Aksamu'l-Kur'an'la ilgili bu farklı yaklaşımını ayrıca ekler kısmında izah etmemişse de yaptığı çevirilerden onun bu ifadeleri klasik manada bir yemin şeklinde benimsemediği anlaşılmaktadır. Bu makalede farklı bir yaklaşım olan ve alternatif bir çeviri sayılabilecek bu husus incelenmeye çalışılmıştır.

1. Yeminin Anlam Alanı

Yemin daha çok القسم (el-Kasem) ve الحلف (el-Half) sözcükleriyle ya da en çok kullanılan yemin edatları; Vallahi, Billahi ve Tallahi (تالله / بالله / والله) örneklerinde görüldüğü gibi "waw, bâ, tâ" harfleriyle, bazen de Hicr, 15/72'de لعمرک sözcüğünde görüldüğü gibi "lam" harfiyle olur.

Genelde¹ "واو" (vav) ile olan kasemlerde kasem fiili mahzuf, "ب" (ba) ile olan kasemlerde ise بالله جهد ایمانهم² (... Allah'a yemin etmektedirler.)³ ve يحلفون بالله (... Allah'a yemin etmektedirler.)³ ayetlerinde görüldüğü gibi fiil mahzuf olmaz.⁴ "ت" (ta) harfiyle olan kasem özellikle taaccub edilen durumlarda olur.⁵

* Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, sukru.aydin@batman.edu.tr.

¹ İbn Aşûr, Muhammed Tahir, (1984). *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus, ed-Dârû't-Tunusiyye, II, 381.

² Nahl, 16/38.

³ Tevbe, 9/62.

⁴ ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdullah, (trs.). *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (Thk.; Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim), Kahire, Mektebetu'd-Dârû't-Turâs, III, 43.

Aynı zamanda bu harfle kase m sadece Allah'ın ismiyle kullanılır.⁶ "Tallahi" deki ta" harfinin turas (تراث), tevriye (تورية) ve ittehome (اتهم) sözcüklerinde olduğu gibi vav'dan bedel olduğunu söyleyenler de vardır.⁷

Kasem "vav"ı "والله" ve "والشمس" örneklerinde olduğu gibi açık olan her isimle, "ba" harfi ise "بك \ به" "بالله" örneklerinde olduğu gibi hem açık hem de zamirle ifade edilen her isimle kullanılır.⁸

Yemin için kullanılan sözcükleri şöyle sınıflandırabiliriz:

Kasem / قسم : Masdarı "iksam" / اقسام veya "muksem" / مقسم şeklinde gelen Kasem kelimesi yemin anlamına gelir. Çoğulu Aksam'dır.⁹ Kasem kelimesi aynı zamanda masdar yerine de kullanılır.¹⁰ Aksam sözlükte kesmek, ayırmak, kesin karar, şüphe ve kuşku ortadan kaldırmak, kefalet, güven gibi anlamlara gelir.¹¹

Kasem'den maksat bir haberin doğru olup olmadığını araştırıp, doğru olan haberi te'kid etmek/pekiştirmektir.¹² Dolayısıyla kasemin bir konuyu kuvvetlendirme, pekiştirme amaçlı olan bir ifade tarzı olduğu söylenebilir.¹³

Yemin / يمين : Çoğulu "eymun" (eymân), "ایمان" (eymân) ve "ایامین" (eyâmîn) olan Yemin; yesar'ın zıttı olup, sağ el, güç, kuvvet, bereket ve yemin anlamlarına gelir.¹⁴ Bu bağlamda Kur'an'da Hz. İbrahim'in putları kırmak için indirdiği güçlü darbe de ضربا باليمين kelimesi ile ifade edilir.¹⁵ Araplardan biri, arkadaşı ile anlaştığında onun sağ elini tutardı. Bundan dolayı iki kişi arasındaki bu antlaşmaya, sağ el anlamına "yemîn" adı verilmiştir.¹⁶ Kur'an'da münafıkların yalanlarına yemini kalkan yapmaları da Yemin kelimesinin çoğulu olan "Eymân" sözcüğü ile ifade edilmiştir.¹⁷

Half / حلف : Sözlükte parçalama, keskinlik¹⁸ keskin kılıç,¹⁹ ahd, sadakat, dayanışma, yardımlaşma ve birlik hususunda anlaşma ve sözleşme anlamına gelir.²⁰ Halefe (حلف) fiilinden türemiş olan "half" ya da "hilf" masdarı da istiare yoluyla yemin anlamını ifade eder.²¹ Keskin kılıç burada anlaşmazlığı kökünden çözmeyi ifade eder.²² Aslında Half sözcüğünde olduğu gibi, Kasem kelimesinde de "تقاسم القوم" : toplumun birbirlerine destek vermek üzere anlaşmaları²³ anlamı vardır. Nitekim Kur'an'da Allah elçilerine karşı tuzak kurmak üzere anlaşılanlar ve Allah tarafından gönderilen kutsal kitapların bir kısmına inanıp, bir kısmına inanmamak üzere anlaşılanlar da kasem kelimesinden türetilmiş olan تقاسموا (tekâsemû)²⁴ ve مقتسمين (Muktesimîn)²⁵ kelimeleriyle ifade edilir. Ancak "Kasem" ifadesiyle yapılan yemin vurgusu daha kapsamlı ve daha belirgindir. Çünkü onda anlaşmazlığın çözümü ve taksim edilen payın elde edilmesi vardır. Hilf'da ise sadece anlaşmazlığın çözümü söz konusudur.²⁶

Halefe (حلف) fiilinden türeyen yeminin formları, daha çok özel hallerde kullanılmaktadır.²⁷ Yeminin bu formunun genelde kınama bağlamında geldiği söylenebilir.²⁸ Nitekim Kur'an'da da ister Allah adına olsun ister başkası adına olsun gizli açık her konuda aşırı derecede yemin kınanmış ve uygun görülmemiştir. Çünkü bu yetersiz olan bir sorumluluk bilinciyle ve sağlam olmayan karakterin bir araya gelmesiyle olur.²⁹ Bu davranış sebepsiz yere kızan ve yersiz gülen insanın davranışına benzer.³⁰ Aynı şekilde Allah'a karşı taahhütlerini ve yeminlerini az / ufak bir kazanç karşılığında bozanların da öteki dünyanın nimetlerinden yoksun kalacakları Kur'an'da haber verilmektedir.³¹

Yeminin bu formu Kur'an'da bir kez düşünmeden ağızdan kaçırılan Lağv yemini³² on bir kez münafıkların ikiyüzlüce bir davranış sergilemeleri bağlamında,³³ bir kez de Peygamberi yalanlama tavrına bürünmüş Müşrik tavrı

⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XIX, 153.

⁶ el-Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr, (2006). *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, (Thk.: Abdullah b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî), Beyrut, Müessesetu'r-Risale, XI, 297; "Ta" harfiyle kasem için bkz. Yusuf, 12/ 73, 85, 91, 95; Nahl, 16/ 56, 63; Şuara, 26/97; Saffat, 37/56; Enbiya, 21/57.

⁷ İbn Atiyye, Ebu Muhammed Abdülhak b. Ğalib el-Endelûsî, (2001). *Muharreru'l-Veciz fi Tefsiri Kitabi'l-Aziz*, Beyrut, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, III, 265.

⁸ Kurtûbî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, XI, 297.

⁹ İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem, (1981). *Lisanu'l-Arab*, (Thk.: Abdullah Ali el-Kebir - Muhammed Ahmed Hasbullah - Haşim Muhammed eş-Şazeli), Kahire, Dârü'l-Meârif, V, 3630; ez-Zebidî, Seyyid Muhammed Murtazâ, (1965-2004), *Tacü'l-Ârûs min Cevâhiri'l-Kamûs*, (Thk.: Musatafa Hicazî - Abdussettar Ahmed Ferrac v.dğr.), Kuveyt, et-Turasu'l-Arabî, XXXIII, 269.

¹⁰ ez-Zebidî, *Tacü'l-Ârûs*, XXXIII, 269.

¹¹ el-Ferâhî, Abdülhamid, (trs.). *İm'an fi Ahkâmi'l-Kur'an*, Australian Islamic Library- www.austrianislamiclibrary.org., s. 13, 17.

¹² es-Suyutî, Celaluddin Abdurrahman, (2008). *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an*, (Thk.: Şuayb el-Arnaud), Dımaşk, Müessesetu'r-Risale Naşırûn, s. 675.

¹³ Kılıç, Sadık, (1996). *Yemin Olsun ki (Aksamu'l-Kur'an)*, Erzurum, İhtar Yayıncılık, s. 3.

¹⁴ ez-Zebidî, *Tacü'l-Ârûs*, XXXVI, 303, 306; Yemin kelimesinin sağ el ve sağ taraf anlamları için bkz., Tahrim, 66/8; Hakka, 69/19; Taha, 20/17.

¹⁵ Bkz., Saffat, 37/93; ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasim Mahmud b. Ömer el-Harezmi, (1998). *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidî't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil*, (Thk.: Adil Ahmed Abdü'l-Mevcud - Ali Muhammed Muavviz), Riyad., Mektebetu'l-Ubeykân, V, 217.

¹⁶ el-Cevherî, İsmail b. Hammad, (1984). *es-Sihâh Tacü'l-Lüĝa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, (Thk.: Ahmed Abdü'l-Ğafûr), Beyrut, Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 3. Baskı, V, 2221; el-Askerî, Ebû Hilâl el-Hasen, (1997). *el-Furûku'l-Lugaviyye*, (Thk.: Muhammed İbrahim Selim), Kahire, Dârü'l-İlm ve's-Sekâfe li'n-Neşr ve't-Tevzi', s. 56; ez-Zebidî, *Tacü'l-Ârûs*, XXXVI, 305.

¹⁷ Munafikûn, 63/1-2.

¹⁸ ez-Zebidî, *Tacü'l-Ârûs*, XXIII, 161; el-Ferâhî, *İm'an*, s. 19.

¹⁹ el-Askerî, *el-Furûk*, s. 56.

²⁰ ez-Zebidî, *Tacü'l-Ârûs*, XXIII, 158; İbn Manzûr, *Lisan*, II, 963.

²¹ İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Zekeriyya, (1979). *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luĝa*, (Thk.: Abdü's-Selâm Muhammed Hârûn), Beyrut, Dârü'l-Fikr, VI, 158-159; el-Askerî, *el-Furûk*, s. 56; el-Kattân, Menna' Halil, (1987). *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut, Müessesetu'r-Risâle, s. 291.

²² el-Askerî, *el-Furûk*, s. 56.

²³ İbn Manzûr, *Lisan*, V, 3630; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 460.

²⁴ Bkz., Neml, 27/49.

²⁵ Bkz., Hicr, 15/90-91.

²⁶ el-Askerî, *el-Furûk*, s. 56.

²⁷ Demirci, Muhsin, (2009). *Tefsir Usulü*, İstanbul, MÜİFAV Yayınları, s. 162.

²⁸ el-Ferâhî, *İm'an*, s. 4.

²⁹ Bkz., Kalem, 68/10; Bakara, 2/224.

³⁰ el-Ferâhî, *İm'an*, s. 47.

³¹ Bkz., Al-i İmrân, 3/77.

³² Maide, 5/89.

kınama bağlamında kullanılmıştır.³⁴ Nitekim cahiliye döneminde fitne, savaş ve saldırı üzerine yapılan anlaşmalar da "hilf" diye adlandırılmıştır. Bu yüzden Hz. Peygamber (ﷺ) لا حلف في الإسلام (İslam'da hilf yoktur)³⁵ diyerek bu tarz bir tutumu onaylamamış, hayır ve haklıyı destekleme amacı güden "hilf" türünü ise onaylamıştır.³⁶ Nitekim o cahiliye döneminde barış ve erdemlilik hedefine yönelik "hilf" türlerine (Hilfu'l-Fudûl) katılmış ve bu tür oluşumlara her zaman katılmaktan memnuniyet duyacağını ifade etmiştir.³⁷

Hz. İsa da bu türden bir yemini Havarilerine yasaklama bağlamında şöyle demiştir: "Yalan yere and etmeyeceksin ve andlarını Rabbe ödeyeceksin" denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Hiç and etmeyin; ne gök üzerine, çünkü o Allah tahtıdır; ne yer üzerine çünkü onun ayaklarının basamağıdır; ne de Yerusâlim üzerine, çünkü o, büyük Kralın şehridir. Başın üzerine de and etmeyeceksin; çünkü sen bir tek saçı ak yahut kara edemezsin. Ancak sözünüz evet, evet; hayır, hayır olsun. Bunlardan ziyadesi şerirlerindir."³⁸

Tevrat'ta Allah adına yemin edilmesinin gerekliliği,³⁹ yalan yere yemin etmemek,⁴⁰ yemin etmesi teklif edilen görgü tanığının gördüklerini ve bildiklerini haber vermesi gerektiği, aksi takdirde haksızlık yapacağı ifade edilir.⁴¹

"Nezr" ve "İlâ" ve "Şahidlik" sözcüklerinin de yemin / kâsem ile ilişkili olduklarından söz edilebilir. Buna bağlı olarak;

Nezr / نذر : Kişinin yerine getirmeyi kendisi için zorunlu kıldığı her türlü iş ve eylem,⁴² uyarı ve yemin yoluyla bir şeyi yapmayı kendisine adamak anlamlarına gelir.⁴³

İlâ' / ايلاء : Aslında bir yönüyle nezre benzeyen ilâ' da bir şeyi terk hususunda yemin, kocanın hanımıyla cinsel ilişkiyi terk etmesi hususunda yemin etmesidir.⁴⁴ Nitekim Şair Küseyyir'in Araplarda az yemin eden kişinin övgüye değer görüldüğünü ifade ettiği şiirde bu sözcüğün yemin anlamında kullanıldığını görmekteyiz:

قِيلَ الْأَيَّاءُ حَافِظَ لِيْمِينِهِ وَإِنْ سَبَقَتْ مِنْهُ الْأَيَّةُ بَرَّتْ

"Yeminleri azdır ve yeminini korur (kolay kolay yemin etmez)

Bir yemin etti mi de onun gereğini yerine getirir"⁴⁵

Şahitlik: Bir olaya veya herhangi şeye tanık olma anlamına gelen Şahitlik, herhangi bir şeyin veya bir iddianın pekiştirilmesinin amaçlanması açısından yemin yerine geçer.⁴⁶

Kur'an'da münafıkların Hz. Peygamber (sav)'in huzuruna geldiklerinde onun Allah'ın Elçisi olduğuna tanıklık ettikleri; fakat bu sözlerinde yalancı oldukları; ancak yeminlerini kalkan yaparak insanları aldatmağa çalıştıklarına Allah'ın tanıklık ettiği haber verilir.⁴⁷ Ayette görüldüğü gibi, te'kid edilen bu haber yemin olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca bir hükmü kesinleştirmek iki yolla olur; yemin ve şahitlik. Bu ayetle de Allah her iki türü de kullanmıştır ki onların dayanacağı bir kanıt kalmassın.⁴⁸

2. Allah Dışındaki Varlıklara Yemin

İslam inancına göre yemin sadece Allah, onun zatı, isim ve sıfatları üzerine yapılır.⁴⁹ Allah'ın isim ve sıfatlarının dışında herhangi bir peygamber, veli gibi zatların üzerine yemin geçerli olmayıp haramdır.⁵⁰ Zemahşeri (ö. 538/1143) Kur'an'da Mısır sihirbazlarının Firavun'un adına yemin etmeleri ayetini açıklama bağlamında bunun bir cahiliye yemini olduğunu ve Allah adı dışında yapılan bütün yeminlerin bu kapsamda olduğunu belirterek, İslam'da ancak Allah'a ve O'nun bazı isim ve sıfatlarına yemin etmenin sahih yemin sayıldığını ifade eder.⁵¹ Mezhep imamlarının da ittifakına göre Allah'tan başka hiçbir varlık üzerine yemin etmek caiz değildir.⁵²

Kulların Allah dışındaki bir varlığa yeminleri bir şirk türü sayılmıştır.⁵³ Onun için Hz. Peygamber (sav) Allah dışında varlıklara yemin etmeyi yasaklamıştır. "İbn Ömer bir adamın hayır, Kabe'ye andolsun ki, şeklinde yemin ettiğini duyunca ona; *Allah'tan başkasının adına yemin etme. Zira ben Allah Rasulünden; Allah dışındakilere yapılan yemin şirkdir, diye duydum*" demiştir.⁵⁴

³³ Bkz., Nisâ, 4/62; Tevbe, 9/42, 56, 74, 95-96, 107; Mücadele, 58/14, 18.

³⁴ Bkz., Kalem, 68/10.

³⁵ Buhârî, Havalât, 38, III, 96; Edeb, 78, VIII, 22.

³⁶ İbn Manzur, *Lisan*, II, 963-964; ez-Zebidî, *Tacü'l-Ârûs*, XXIII, 158-159.

³⁷ Özkuyumcu, Nadir, (1998). "Hilf" *DİA*, İstanbul, TDVY, XVIII, 30.

³⁸ *Kıtab-ı Mukaddes*, Matta, 5/33-37.

³⁹ Bkz., Tesniye, 10/209.

⁴⁰ Bkz., Levililer, 19/12.

⁴¹ Bkz., Levililer, 5/1.

⁴² et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, (2001). *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l -Kur'ân*, (Thk.: Abdullah b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî), Hicr / Kahire, Merkezu'l-Buhûs ve'd-Dirasâti'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, XXIII, 542.

⁴³ el-Ferâhî, *İm'an*, s. 17.

⁴⁴ el-Ferâhî, *İm'an*, s. 17.

⁴⁵ er-Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, (1420). *Mefatihü'l-Ğayb (et-Tefsiru'l-Kebîr)*, Dârü İhyâit-Tuarsi'l-Arabî, Beyrut, VI, 425; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, (1994). *Fethu'l-Kadîr*, (Thk.: Abdurrahman Umeyra), Mansure, Dârü'l-Vefâ, I, 264.

⁴⁶ ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf*, VI, 122; ez-Zerkeşî, *el-Burhan*, III, 41; İslâm hukukuna göre yapılmış şahitlik uygulamaları için bkz. Güler, Ümit, (2015). "XVII. ve XVIII. Yüzyıl Kıbrıs Kadı Sicillerine Göre Müslüman-Zimmî İlişkilerinin İslâm Eşya ve Borçlar Hukuku Açısından Tahlili", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, C.1, S.1, Güz, s. 49.

⁴⁷ Bkz., Münafikun, 63/1.

⁴⁸ es-Suyutî, *el-İtkân*, 675.

⁴⁹ ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf*, IV, 390; ez-Zuhaylî, Vehbe, (2009). *et-Tefsiru'l-Münîr*, Dımaşk, Dârü'l-Fikr, 10. Baskı, IV, 23.

⁵⁰ ez-Zuhaylî, *et-Tefsiru'l-Münîr*, IV, 23.

⁵¹ ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf*, IV, 390-391.

⁵² Demirci, *Tefsir Usulü*, s. 162.

⁵³ el-Kattân, *Mebâhis ft Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 292.

⁵⁴ Tirmizî, "en-Nuzûr ve'l-Eymân" (18; 1535). IV, 110; Ebu Davud, "en-Nuzûr ve'l-Eymân" (16; 3251) III, 371.

Hız. Peygamber (sav), Hız. Ömer'in babası adına yemin ettiğini duyunca şöyle dedi: *Allah babalarınızın başına yemin etmenizi yasaklamıştır. Kim yemin ederse Allah adına yemin etsin ya da sussun.*⁵⁵ Sa'd b. Ubade' nin rivayetine göre; İbn Ömer bir adamın hayır hayır Kabe' ye and olsun ki, şeklinde yeminini duyunca ona şöyle dedi: *"Allah dışında her herhangi bir şeyle yemin etme. Şüphesiz ben Resulullah'tan; Kim Allah dışında birinin adına yemin ederse şirk koşmuş ve küfre düşmüştür, dediğini duydum."*⁵⁶

Müfessir er-Râzî (ö. 606/1209), Saffat suresinin tefsirinde şöyle der: aslında burada kendilerine yemin edilenler melekler ve gök cisimleri gibi bu surede sözü edilen varlıkların bizzat kendileri değil, bunları yaratmış olan Allah'tır. Bunun en önemli kanıtı da Hız. Peygamberin Allah'ın adı dışındaki şeylere yemini yasaklamış olmasıdır. Dolayısıyla Allah dışındaki bir şeye yemin ilahi hikmete nasıl uyar? Diğer bir kanıt ise; bu tür şeylere yemin onları tazim etmektir ki, bu tazime sadece Allah layıktır.⁵⁷

Allah dışındaki varlıklara yeminin yasaklanmasının en önemli bir sebebi de şirk türlerinden sayılan bu davranışa bir set çekmek içindir.⁵⁸ Bu gerçek Tevrat'ta da şöyle ifade edilmektedir: *"Rabbin Allah'tan korkacaksın ve sadece O'na kulluk edecek ve O'nun ismiyle and edeceksin."*⁵⁹

Kulların Allah dışında bir varlığa yemin edememesi, Allah'ın ise dilediğine yemin edebileceğinin anlamı nedir? Eğer bu inananlar içinse zaten inanan bir kişi kasem olmaksızın da inanır ve verilen haberi tasdik eder. Kafir için ise kasemin ona bir faydasının olmayacağı açıktır.⁶⁰ Dolayısıyla Allah'ın bazı varlıklar üzerine yemin etmesi farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu yorumların bir kısmını maddeler halinde şöyle ifade edebiliriz:

a) Kuşeyri'ye (ö. 465/1072) göre; bir delilin sağlamlaştırılması ve pekiştirilmesi iki türlü olur: Kasem ve Şahitlik. Allah da kitabında bu iki türü kullanmıştır.⁶¹ Dolayısıyla kaseme konu olan bu varlıklar ve olgular Allah'ı ve O'nun Rububiyetini bize gösteren önemli kanıtlar (istidlal) ve tanıklar (istişhad) olduğu için onlara dikkat çekilmektedir.⁶²

Er-Râzî de bu hususta şöyle der: Allah büyük faydalar içeren değişik yaratıklarına yemin etmek suretiyle sürekli kullarının dikkatlerini bunlara çeker. Bunun da insanı daha çok düşünmeye ve Allah'a şükretmeye götüren akıl ve kalp üzerinde derin etkileri olur.⁶³

Bu bağlamda Ferahî'nin (ö. 1349/1930) müfessir Er-Râzî ile ilgili dikkat çekici şöyle bir eleştirisi olmuştur: "Yemin tazim içindir anlayışından hareketle incir ve zeytine yemin edilen ayetleri açıklama bağlamında bunların faziletini belirten zorlama yorumlarıyla birlikte,⁶⁴ Zariyat suresinin başında gelen yeminlerin genel bir yönünün olduğu da Er-Râzî'ye gizli kalmamış ve bunların yemin formatında gelen önemli kanıtlar olduğunu söylemiştir.⁶⁵ Oysa er-Râzî Kur'an'daki diğer kasemlerde de böyle düşünseydi onlarda da daha isabetli sayılan bu yorumu tercih ederdi. Zira Allah'ın Kur'an'da görünen ve görünmeye her şeye yemin etmesi,⁶⁶ "O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur,"⁶⁷ gibi ayetler her şeyin O'na kanıt olduğunu gösterir. Bunların başka türlü anlaşılması da uygun değildir. Gece - gündüz, yer ve gök gibi zıtlıklar üzerine yemin de bu kapsamda değerlendirilebilir."⁶⁸

Oysa Er-Râzî; Ferahî'nin kendisinde görmek istediği bu bakış açısını Saffat suresini açıklama bağlamında kanıtlarıyla birlikte şöyle dile getirmektedir:

"Saffat süresindeki kendisiyle yemin edilen / muksemun bih, o zikredilen şeyler (saf saf dizilmiş melekler, kötülükten alıkoyanlar ve Kur'an okuyanlar) olmayıp, bunların yaratıcısıdır. Bunun birinci kanıtı; Hız. Peygamber Allah adı dışındaki şeylere yemin etmeyi yasaklamışken, burada Allah'ın dışında bazı varlıklara yemin etmek ilahi hikmete nasıl uyar? İkinci kanıt: Bir şeye yemin onu ta'zimdir. Bu tür ta'zime de layık olan Allah'tan başkası olamaz. Üçüncü kanıt: Bunlar Yüce Allah'ın bazı surelerde açıklamış olduğu yer, gök ve içindekiler gibi birer kanıt türündendirler".⁶⁹

İbn Kesir'e (774/1373) göre ise; Leyl suresinde gece-gündüz, erkek-dişi gibi zıtlıkların yemine konu olması klasik tarzda bir yeminden çok, kulların amellerindeki zıt kutupluluğa ve farklılığa dikkat çekmek içindir. Nitekim bu ayetlerin ardından gelen 4. Ayette de insanların işlerinin çeşitliliği, yani kiminin hayır, kiminin şer peşinde olduğu ifade edilir.⁷⁰

Nüzul sırasına göre ilk inen kasem ayeti sayılan Kalem suresinde⁷¹ kaleme, hokkaya, ve yazıya yemin edilmesi,⁷² kalem ve yazının insan hayatındaki önemini vurgular.⁷³ İnsan hayatındaki en önemli iki faktör olan ilim ve

⁵⁵ Buhârî, "el-Eyman ve'n-Nüzûr", 86, VIII, 132; Müslim, "Eyman", (27; 1646), III, 1267.

⁵⁶ Tirmizî, "en-Nuzur ve'l-Eyman", (18;1535), IV, 110.

⁵⁷ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXVI, 316.

⁵⁸ el-Ferâhî, *İm'an*, s. 47.

⁵⁹ Tesniye, 6/13.

⁶⁰ es-Suyutî, *el-İtkân*, s. 675.

⁶¹ ez-Zerkeşi, *el-Burhan*, III, 41.

⁶² İbn Kayyim, el-Cevziyye, (trs.). *et-Tibyân fî Aksâmî'l-Kur'an*, Kahire, Mektebetü'l-Mütenebbi, s. 7; el-Ferâhî, *İm'an*, s. 10, 36; el-Kattân, *Mebâhis fî Ulûmî'l-Kur'an*, s. 292.; Zerzûr, Adnan Muhammed, (2005). *Ulûmü'l-Kur'an ve'l-cazuhi*, Ammân, Dâru'l-A'lâm, s. 624.

⁶³ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXXI, 173.

⁶⁴ Bkz., er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXXII, 201-211.

⁶⁵ Bkz., er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXVIII, 159.

⁶⁶ Bkz., Hakka, 69/38-39.

⁶⁷ Bkz., İsrâ, 17/44.

⁶⁸ el-Ferâhî, *İm'an*, s. 37.

⁶⁹ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXVI, 117.

⁷⁰ İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ' İsmail b. Ömer, (1999). *et-Tefsiru'l-Kur'âni'l-'Azim*, (Thk.: Şamil b. Muhammed es-Selâme), Riyad, Dâru Taybe li'n-Neşri ve't-Tevzi', VIII, 417.

⁷¹ el-Meydanî, Abdurrahman Hasan Habenneke, (2009). *Kavâidu't-Tedebburi'l-Emsel li Kitabillahi Azze ve Celle*, Dimaşk, Dâru'l-Kalem, s. 465.

⁷² Bkz., Kalem, 68/1.

⁷³ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, V, 179; Ateş, Süleyman, (1991). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat, X, 6.

vahiy de bu vasıta ile korunup, gelişmiştir.⁷⁴ Bu yüzden masnuata kasem sanıa kasem etmek gibidir. Yani mefulu zikretmek dolayısıyla faili zikretmek sayılır. Çünkü failsiz bir meful imkansızdır.⁷⁵ Aynı zamanda buradaki yemine dikkat çekilen "kalem" ve "yazı", sonraki ayette müşriklerin iddia ettiği gibi yemine konu olan Hz. Muhammed'in mecnun olmadığını en önemli bir kanıttır. Çünkü insanların benzerini getirmekten aciz kaldıkları böyle muhteşem bir söz mecnun birinin işi olamaz.⁷⁶

b) Yemin Arap, Rum ve İbrani gibi toplumlarda önemli te'kid/pekiştirme üsluplarından biridir.⁷⁷ Bu yüzden Araplarda te'kid etmek istedikleri şey hakkında kasem/yemin etmek önemli ve kökleşmiş bir alışkanlık haline gelmişti. Arapça inmiş olan Kur'an da onların yabancı olmadığı bu yöntemi kullanmıştır.⁷⁸ Bu da Kur'an'ın mesajlarını muhataplarına iyice iletmek için bütün hitabet araçlarını etkili bir tarzda kullandığını gösterir.⁷⁹

c) Bu tür yeminlerde muzaf (tamlanan) konumunda olan Allah'ın ismi düşmüştür. Örneğin والفجر aslında "Fecrin Rabbine kasem / yemin olsun..." ورب الفجر "İncirin Rabbine kasem / yemin olsun" şeklindedir.⁸⁰

Kuşeyri'ye göre; Kasemden maksat; والزيتون والتين ayetinde olduğu gibi bir şeyin faydasına, سنين وهذا البلد الامين ayetlerinde görüldüğü gibi o şeyin şeref /faziletine, dikkat çekmektir.⁸¹

3. Kur'an'da Yeminler Ve Bunların Çeviri Problemleri

Kur'an'ı Kerim'de 17 surenin başında Kasem bulunmaktadır.⁸² Mekki ve Medeni ayetlerde, doğrudan ve dolaylı olmak üzere, 460 tan fazla kasem yer almaktadır. Bu kasemlerin geçtiği 84 surenin 66 sı Mekki, 18'i Medenidir. Mekki surelerde içinde kasem ifadesi geçen ayetlerin sayısı 350 nin üzerindedir. Medeni surelerde ise bu sayı 110 dur.⁸³

Kur'an'da Yüce Allah on yerde zatına yemin etmiş, bunlardan üçünde peygambere yemin etmesi emredilmiştir.⁸⁴ Dolayısıyla bunların dışındaki yemin ifadelerinin farklı anlaşılması ve anlamlandırılması mümkündür. Nitekim Kur'an'da bazı kelimeler kimi zaman Allah ve kulları için farklı anlamlarda kullanılmıştır. Örneğin "Salat" kelimesi kullar için kullanıldığında dua, Allah hakkında kullanıldığında ise rahmet anlamına gelmektedir.⁸⁵ Şükür sözcüğü kullar için; nimeti anmak ve itiraf etmek anlamına gelirken, Allah için kullanıldığında ise; kulların yaptığı iyilikleri kabul etmek anlamına gelir.⁸⁶ Yine "tevbe"⁸⁷, "saht"⁸⁸, "keyd"⁸⁹, "esef"⁹⁰ ve "hasret"⁹¹ gibi sözcükler de böyledir. Bunların da Allah ile kulları bağlamında farklı anlam ve kullanımları vardır. Bu tür sözcükler Allah hakkında kullanıldığında en güzel anlam alınır. O'nun zatına yakışmayan anlamlar ise terk edilir. Dolayısıyla kasem ile ilgili kullanılan sözcüklerin de bu türden birçok kullanımlarının olduğu söylenebilir. Ancak bu tür sözcüklerin anlamlarında O'nun yüceliğine en çok yakışan yönü dikkate alınır. O'nun zatına layık olmayan anlamlar ise değerlendirmeye alınmaz.⁹² Bu açıdan düşünüldüğünde Kur'an'ın bazı yerlerinde geçen Kasemlerden yemin veya tazim manası yerine istidlal manasının anlaşılması gerektiği düşünülebilir. Zira Allah her şeyin ve her değerinin üstünde olduğu için O'nun varlıklardan herhangi bir şeyi tazim ve takdis etmesi söz konusu olmaz. Dolayısıyla Allah'ın yaptığı yeminlerle, kulların yaptığı yeminlerin içerik ve anlam bakımından farklı anlaşılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.⁹³ er-Râzî'nin de ifade ettiği gibi Yüce Allah'ın yemin ettiği şeylerde mutlaka dini veya dünyevi ya da hem dini hem de dünyevi bir fayda vardır. Dini fayda, yemin edilen bu şeylerin tevhide dair açık deliller olmaları, dünyevi fayda ise; yemin edilen şeylerin şükre teşvik edici olmaları gibi. Bu yüzden bunların tefsirinde farklı yaklaşımlar olmuştur.⁹⁴

Örneğin Kur'an'da göğe yemin edilmesinin esas amacı buraya dikkat çekilmesi içindir.⁹⁵ Çünkü gökten boşalan yağmurla çeşit çeşit bitkilerle donanan yeryüzü Allah'ın Rububiyetini gösteren kanıtlarla dopdolu olan bir manzara arz eder. Dolayısıyla yer, gök ve onların her tarafında cereyan eden rüzgar vb. her şey bu ruhsuz halleriyle Yüce Allah'a tanıklık ederlerken, görme, duyma ve konuşma yeteneğiyle donatılmış insan nasıl bunu yapmaz.⁹⁶

⁷⁴ İbn Kayyim, *et-Tıbyân*, s. 141.

⁷⁵ es-Suyutî, *el-İtkân*, s. 676; ez-Zerkeşi, *el-Burhan*, III, 42; Kılıç, *Yemin Olsun ki*, s. 17.

⁷⁶ İbn Kayyim, *et-Tıbyân*, s. 141-142; el-Meydânî, *Kavâidü't-Tedebburî'l-Emsel*, s. 466.

⁷⁷ Zerzûr, Adnan Muhammed, *Ulûmu'l-Kur'an ve İcazuhu*, s. 624.

⁷⁸ es-Suyutî, *el-İtkân*, s. 675; ez-Zerkeşi, *el-Burhan*, III, 41.

⁷⁹ İbrahim, M. Zakyı, (2013). "Kur'an'da Yeminler ve Bintu's-Şâti'nin Edebî Katkısı" (Çev.: Burhan Sümertaş, *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. VI, S. 3, s. 970.

⁸⁰ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXIX, 426; es-Suyutî, *el-İtkân*, s. 675; ez-Zerkeşi, *el-Burhan*, III, 41.

⁸¹ ez-Zerkeşi, *el-Burhan*, III, 42; el-Ferâhî, *İm'an*, s. 8.

⁸² Demirci, *Tefsir Usulü*, s. 163.

⁸³ Turan, Abdülbaki, (1986). "Kur'an-ı Kerim'de Yeminler (Aksamu'l-Kur'an)", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya, S. 2, s. 112.

⁸⁴ Bkz., Yunus, 10/53; Sebe', 34/3; Teğabun, 64/7; Nisa, 4/65; Hicr, 15/92-93; Meryem, 19/69; Zariyat, 51/23; Nahl, 16/56; Mearic, 70/40-41.

⁸⁵ Bkz., Ahzab, 33/56; Salat kelimesinin değişik kullanımları için ayrıca bkz., Akreş, Hasan, (2014). "Tatavvuru'l-Luğa ve Eseruhu fi'l-Kur'âni'l-Kerim, *Eskiye Dergisi*, Ankara, S. 29, Güz, s. 187-188.

⁸⁶ Bkz., Bakara, 2/158.

⁸⁷ Bkz., Bakara, 2/187; Tevbe, 9/112, 117.

⁸⁸ Bkz., Mâide, 3/162; Tevbe, 9/58.

⁸⁹ Bkz., Târik, 86/16; Yusuf, 12/5,

⁹⁰ Bkz., Zuhruf, 43/55; Yusuf, 12/84.

⁹¹ Bkz., Al-i İmran, 3/156; Enfâl, 8/36; Yâsin, 36/30;

⁹² el-Ferâhî, *İm'an*, s. 36.

⁹³ Yılmaz, Faik, (2010). "Aksamu'l-Kur'an Bağlamında "Allah Nelere, Niçin ve Neden Yemin Eder?" Sorularını Yeniden Düşünmek.", *İslâmi İlimler Dergisi*, C. V, S. 1, Bahar, s. 136.

⁹⁴ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXXI, 148.

⁹⁵ Bkz. Buruc, 85/1; Ayrıca bkz. Mevdudi, Ebu'l Ala, (1987). *Tefhimü'l-Kur'an*, (Çev.: Muhammed Han Kayanı v.dğr.), İstanbul, İnsan Yayınları, s. VII, 86.

⁹⁶ el-Ferâhî, *İm'an*, s. 10, 34.

Habenneke el-Meydanî'ye (ö. 1978) göre; Kur'ân'da فلا اقسام بمواقع النجوم şeklinde geçen Vakıa Suresi, 56/75-76. ayetlerindeki kase/yemin ifadelerinden maksat astronomiyle uğraşan bilim adamlarını yıldızlar alemini incelemeye yöneltmek ve oradaki ayetlerin görülmesini sağlamaktır.⁹⁷ 75. ayetteki "nucûm" (نجوم) ifadesi de gökteki yıldızların konumu ve Kur'ân'ın parça parça tedrici inişi şeklindeki her iki anlama da engel değildir.⁹⁸ Zira gökteki yıldızlar yeryüzüne inen ışıklarıyla burada doğru yönü bulmayı sağlarlar. Yücelerden tedrici bir şekilde inen ayetler ise insanların hidayet yolunu bulmalarını sağlarlar.⁹⁹

Yine Kur'ân'da harıl harıl koşan atlardan,¹⁰⁰ esip savuran rüzgarlardan,¹⁰¹ yıldızların konumu ve yörüngesinden bahsedilmesi,¹⁰² onları yüceltmek için değil, istişhad ve istidlal içindir. Burada yemin edilen olguların değil de yeminin yüceliğine ve önemine vurgu vardır.¹⁰³

Kur'ân'ın bir ayetinde لعمرک (Hicr, 15/72) diye geçen sözcükte görüldüğü gibi kendisine yemin edilenin (muksemu bih) muhataba izafe edilmesinde kaseden ziyade Hz. Peygamber (sav)'e veya hitap edilen Peygambere yapılan ikram ve onun Allah katındaki değerini vurgulama söz konusudur.¹⁰⁴ Bu ayette hitap edilenin Hz. Peygamber olduğu ifade edilse de ayetlerin kontekstine baktığımızda buradaki hitap Lut (a.s) Peygamberdir. Hz. Lut için ifade edilen لعمرک sözcüğü bazı müfessirlerin ifade ettikleri gibi Hz. Peygamberin hayatına yemin edildiği değil de Zemahşerî'nin ifadesiyle Meleklerin Lut'a hitabıdır.¹⁰⁵ Melekler burada Lut'a lafzen "senin ömrüne andolsun" diye çevrilen bu ifade ile adeta şöyle demek istiyorlar: Canı sağ olasıca! Onlar bu durumda seni hiç dinlerler mi?¹⁰⁶

Asr suresinde yemin olarak çevrilen ve'l-Asr sözcüğü insanın geçirdiği ömür ve bu ömürde yapmaya güç yetirdiklerine bir dikkat çekmedir. Bu her iki şey de mustakbel deposunda iç içe olup bir akarsu gibi akmaktadır. Dolayısıyla "Asr" gelecekte maziye doğru akan zaman nehri olup gayb duvarının ötesinde insan bilgisinden gizlidir. Bu hazinenin içinde olanlar kapatmanın mümkün olmadığı açık bir musluktaki su gibi akıp durmaktadır. Ondandır ancak o anda faydalanılabılır. Musluğun akıttığı kısım ise onu geri getirmenin imkansız olduğu mazi tarafından yutulur gider.¹⁰⁷ Esed de "ve'l-Asr" ifadesine bu anlamın bir yansıması sayılan; "Düşün zamanın akıp gittiğini" şeklinde bir anlam vermiştir.¹⁰⁸ Seleften biri Asr suresinin anlamını bir buz satıcısından öğrendim demiştir. O buz satıcısı şöyle bağıyordu: "Sermayesi eriyip yok olana merhamet edin! Sermayesi eriyip yok olana merhamet edin!" Onun bağıarak söylediği bu söz üzerine anladım ki, zamanın akıp gitmesiyle insan hüsrandır. Hiç bir şey kazanmadan ömrü geçip gidiyor ve bunun sonucunda hüsrana mahkum oluyor.¹⁰⁹

Necm suresinin ilk ayetindeki والنجم ifadesinde de ihtilaf edilmiştir. Yıldız yemin edildiği şeklinde anlayan âlimlerin yanında, النجم kelimesiyle parça parça inen Kur'ân'a dikkat çekildiğini söyleyenler de olmuştur.¹¹⁰ Esed ise "necme" (نجم) fiilindeki görüldü, ortaya çıktı, meydana geldi, anlamıyla, "necm" kelimesindeki Kur'ân'ın tedrici olarak vahyedilmesi anlamının bir sentezini yansıtan "Düşün Yücelerden inen (Allah'ın mesajını) gözler önüne serdiğini"¹¹¹ tarzında çevirmiştir. Bir sonraki ayette bu mesajı getiren Hz. Peygamber (sav) için; "Senin bu arkadaşın ne sapsız ne de aldatılmıştır."¹¹² ifadesini düşündüğümüzde bu anlamın sıyak - sıbak açısından daha uygun olduğu görülmektedir.

er-Râzî, "Saffat" suresinin ilk ayetinde geçen والصفات (ve's-Saffât) sözcüğünü; Allah'a itaat ve ibadet için saf tutmuş melekler,¹¹³ ya da sürü halinde bir düzen içinde uçan kuşlar,¹¹⁴ Namazda ve cihatta saf bağlamış müminler,¹¹⁵ olarak yorumlamanın yanında, Tevhid, Nubuvvet, Ahiret, ilim, hikmet, ahlaki erdem ve faziletler gibi bir çok konuya değinen sıra sıra dizilmiş ilahi mesajlar şeklinde de açıklar.¹¹⁶

Aynı surenin ikinci ayetinde geçen "zacirat" (الزائرات) sözcüğü; bulutları sürükleyip engelleyen Melekler¹¹⁷ Allah'a isyana engel olan ayetler, sözler ya da O'na isyan etmeye yönelmiş olan nefsi engellemeye çalışan kişi şeklinde açıklanmıştır. Üçüncü ayette geçen "taliyât" (التاليات) sözcüğü ise Kur'ân okurken seslerini yükselten mü'minler,¹¹⁸ diye ifade edilmiştir. Ebu Müslim bu surede geçen ve dişiliği çağrıştıran "saffat, taliyat, zacirat" gibi kelimelerle Meleklerin kast edilmiş olacağını kabul etmez, Er-Râzî ise buna karşı çıkar ve bu kelimelerin bir topluluğu ifade ettiğini dolayısıyla buradaki dişiliğin manen değil de lafzen olduğuna dikkat çeker.¹¹⁹ İbn Kayyim el-Cevziyye'ye göre; burada asıl kast

⁹⁷ el-Meydânî, *Kavâidu't-Tedebburî'l-Emsel*, s. 490.

⁹⁸ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXII, 359-362; İbn Kesîr, *et-Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'Azim*, VII, 544; el-Meydânî, *Kavâidu't-Tedebburî'l-Emsel*, s. 491; Esed, Muhammed, (2002). *Kur'ân Mesajı*, İstanbul, İşaret Yayınları, s. 1107, 26. dipnot.

⁹⁹ el-Meydânî, *Kavâidu't-Tedebburî'l-Emsel*, s. 492.

¹⁰⁰ Bkz., *Adiyât*, 100/1.

¹⁰¹ Bkz., *Zariyât*, 51/1.

¹⁰² Bkz., *Vakıa*, 56/75.

¹⁰³ Bkz., *Vakıa*, 56/76; *Zerzûr*, *Ulûmu'l-Kur'ân ve İ'cazuhu*, s. 624.

¹⁰⁴ ez-Zerkeşî, *el-Burhan*, III, 42; el-Ferâhî, *İm'an*, s. 21; el-Meydânî, *Kavâidu't-Tedebburî'l-Emsel*, s. 478.

¹⁰⁵ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III, 414.

¹⁰⁶ Esed, *Kur'ân Mesajı*, s. 523-524, 51. dipnot.

¹⁰⁷ el-Meydânî, *Kavâidu't-Tedebburî'l-Emsel*, s. 471-472.

¹⁰⁸ Esed, *Kur'ân Mesajı*, s. 1304, 1. dipnot.

¹⁰⁹ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXXII, 278.

¹¹⁰ İbn Kayyim, *et-Tibyân*, s. 161; İsfahânî, Ragıb, (trs.). *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'ân*, Riyad., Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, II, 625.

¹¹¹ Esed, *Kur'ân Mesajı*, s. 1080-1081, 1. dipnot.

¹¹² Necm, 53/2.

¹¹³ Bkz., *Saffât*, 37/1, 165.

¹¹⁴ Bkz., *Nûr*, 24/41.

¹¹⁵ Bkz., *Saf*, 61/4.

¹¹⁶ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXVI, 114-116.

¹¹⁷ İsfahânî, *el-Müfredât*, I, 279-280; İbn Kayyim, *et-Tibyân*, s. 285.

¹¹⁸ İbn Kayyim, *et-Tibyân*, s. 285.

¹¹⁹ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXVI, 115-116; Aydın, Şükrü, (2012). "Ebu Müslim Bahr el-İsfahânî ve Tefsiri," *YYÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Van, S. 22, s. 159-160.

edilen meleklerdir. Meleklerin dışında ifade edilen anlamlar da meleklerin etkisi ve vasıtasıyla olmaktadır.¹²⁰ Doğal olarak onlardaki dişilik ve erkeklik özelliğinin Meleklerle bir ilişkisi olmaz.

Kur'ân'da حم gibi harufu mukataalarda yemin söz konusu değildir. Burada kastedilen "Hamim'in ve bu apaçık Kur'ân'ın Rabbine yemin olsun ki,..." ifadesinde görüldüğü gibi bunların yaratıcısıdır. Ya da هَذَا زَيْدٌ وَاللَّهِ (Bu Zeyddir Vallahi) ifadesinde olduğu gibi "Bu Hamimdir Kitab-i Mübine and olsun ki"....., tarzında bir anlamın kast edilmesi mümkündür.¹²¹

Aksamu'l-Kur'ân'la ilgili bazı ayetlerin karşılıklı çevirilerine yer verilen aşağıdaki tablonun incelenmesiyle genelde tefsir ve Meâllerdeki yemin çevirileri ile Muhammed Esed'in Kur'ân Mesajı (Meâl-Tefsir) adlı eserindeki alternatif çeviri daha somut bir şekilde görülebilir. Türkçe Meâllerin tamamına yakını Kur'ân'daki kalem sözcüklerinin tümünü "yemin ederim / andolsun / kalem olsun" tarzında çevirmiş olsalar da aradaki farkın daha somut bir şekilde görülebilmesi için Tabloda Muhammed Esed'in farklı çevirisinin yanında ayrıca üç Meâlin çevirilerine yer verildi. Bunlar: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarının Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsiri, Elmalılı Hamdi Yazır ve Salih Akdemir'e ait olan Meâllerdir.

¹²⁰ İbn Kayyim, *et-Tibyân*, s. 285.

¹²¹ er-Râzi, *Mefatihü'l-Ğayb*, XXVII, 651.

Tablo 1. Muhammed Esed'in Çevirisi ile diğer Meâl ve Çevirilerin karşılaştırılması.

Sure/Ayet No	Kur'ân Mesajı (Meâl-Tefsir) Muhammed Esed	Diğer Tefsir ve Meâller		
		Kur'an Meâli Elmalılı Hamdi Yazır	Kur'an Yolu Türkçe Meâl- Tefsir DİB Yayınları	Son Çağrı Kur'an Salih Akdemir
103/Asr, 1	Düşün zamanın akıp gidişini	Asra andolsun ki,	Asra yemin ederim ki,	Zamana andolsun ki,
100/Adiyat, 1-6	Oooo! Nefes nefese koşan binek atları, ateş saçan kıvılcımlar, sabah vakti akına koşan, böylece (arkalarında) toz bulutları yükselten, (körcesine) bir ordunun içine dalan! Gerçek şu ki, insan Rabbine karşı çok nankördür.	Harıl harıl koşanlara, nallarıyla çakarak kıvılcım saçanlara, ansızın sabah baskını yapanlara, o esnada tozu dumana katanlara, derken bir topluluğu ortalayanlara yemin ederim ki, insan rabbine karşı gerçekten de çok nankördür.	Yemin olun nefes nefese koşanlara; Sonra çakarak kıvılcım saçanlara; Sabahleyin ansızın baskın yapanlara; Derken o sırada tozu dumana katanlara; Peşinden orada bir topluluğun ta ortasına dalanlara! İnsan rabbine karşı pek nankördür.	Suluk suluğa sûratle koşan, [koşarken tınaklarını yere vurarak] kıvılcımlar çıkaran, sabah erkenden baskını yapan, orada tozu dumana katarak düşman topluluğunun ortasına dalan [atlara] andolsun ki, insan rabbine karşı gerçekten de çok nankördür.
95/Tin, 1-3	İnciri ve zeytini düşün, ve sina dağı, ve bu güvenli toprakları.	Yemin olsun tin / İncire ve zeytine, Ve o Turi Sina'ya, Ve beledi emine / güvenli beldeye,	Yemin olsun incire ve zeytine; Sina dağına; Ve şu güvenli şehre!	İncire; zeytine; Sina dağına; ve bu güvenli beldeye andolsun ki,
93/Duhâ, 1-2	Aydınlık sabahı düşün, ve durgun karanlık geceyi	O duhaya / kuşluk vaktine, Ve dindiği zaman o geceye yemin olsun ki,	Yemin olsun, kuşluk vaktine; Kararıp sakinleştiğinde geceye ki;	Kuşluk vaktine; karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki,
92/Leyl, 1-3	Düşün (yeryüzünü) karanlığa boğan geceyi, ve aydınlığı yükselten gündüzü! Erkeğin ve dişinin yaratılışını düşün!	Yemin olsun bürürken o geceye, Ve açıldığı zaman gündüze, Ve erkeği ve dişiyi yaratana,	Yemin olsun, bürüyüp örttüğünde geceye; Aydınlandığında gündüze; Erkeği ve dişiyi yaratma fiiline;	Her yeri bürüdüğünde geceye; açılıp aydınlandığında ise gündüze; ve erkek ile dişiyi yaratana andolsun ki,
91/Şems, 1-8	Güneşi ve onun aydınlık veren parlaklığını düşün, ve güneş(in ışığını) yansıtan ayı, Dünyayı gün ışığına çıkaran gündüzü düşün, ve onu karanlığa boğan geceyi! Gökyüzünü ve onun harika yapısını düşün, ve yeryüzünü, onun (uçsuz bucaksız) genişliğini! İnsan benliğini düşün ve onun nasıl (yaratılış) amacına uygun şekillendirildiğini; ve nasıl ahlakî zaafıyla olduğu kadar Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle de donatıldığını	Yemin olsun o güneşe ve parlıtısına, Ve aya, uyduğu zaman ona. Ve gündüze, açtığı zaman onu. Ve geceye, sararken onu. Ve Göğe ve onu bina edene. Ve Yere ve onu döşeyene, Ve bir nefse ve onu düzenleyene, sonra da ona bozukluğunu ve korunmasını ilham eyleyene.	Yemin olsun, güneşe ve kuşluğuna; Işığı onun ardından geldiğinde aya; Onu (dünyayı) aydınlatığında gündüze; Onu karanlıkla örttüğünde geceye; Göğe ve onu kurana; Yere ve onu yayıp döşeyene; Nefse ve onu (insanın özü olarak) şekillendirip düzenleyene; Ona kötü ve iyi olma kabiliyetlerini verene!	Güneşe ve aydınlığına; Onu izlediğinde aya; Güneşi çıkaran gündüze; Onu örten geceye; Göğe ve onu bina edene; Yere ve onu yayıp döşeyene; Nefse ve o nefse fonksiyonlar verene ve böylece ona kötülük duygusunu ve Allah bilincini aşılایana andolsun ki,
90/Beled, 1-3	Ben bu beldeyi tanıklığa çağırırım, senin serbestçe yaşadığın bu beldeyi, ve [tanıklığa çağırırım] anne-babayı ve çocukları,	Yo.... Yemin ederim bu beldeye, Sen hill/ikamet eder iken bu beldeye. Ve bir baba ile çocuğuna ki,	Yemin ederim şu beldeye; Senin içinde olduğun o beldeye; Ana babaya ve bunlardan meydana gelen çocuklara!	Sen bu beldeye iken, bu beldeye, babaya ve ondan meydana gelen çocuğa andolsun ki,

89/Fecr, 1-5	Şafağı düşün, ve on geceyi! Çok olanı ve tek olanı düşün! Kendi yolunda akıp giden geceyi düşün! Düşün bütün bunları; bunlarda akıl sahipleri için hakikatin sağlam bir kanıtı yok mudur?	Yemin olsun ki fecre, Ve leyalı aşre/on geceye, Ve şef'u vetre/çifte ve teke, Ve geceye, geçeceği sıra. Nasıl bunlarda bir akıl sahibi için bir yemin var değil mi?	Yemin olsun sabah aydınlığına; On geceye; Çift olana ve tek olana; Geçip gitmekte olan geceye; Düşünen kimse için bunlar yemine konu olacak kadar önemli değil midir?	Tanyerinin ağarmasına; On geceye; Çifte ve teke; Geçip giden geceye andolsun ki, bütün bunlarda akıl sahibi için and içmeye [değer özellikler] vardır değil mi?
86/Târik, 1	Düşün gökleri ve gece vakti geleni!	Yemin olsun o göğe ve Târik'a,	Andolsun gökyüzüne ve gece çıkıp görünene!	Göğe ve Târik'a andolsun ki,
85/Burûc, 1-3	Düşün büyük burçlarla dolu göğü, ve [tahayyül et] vaad edilen günü, ve O [her şeye] tanıklık eden ile [O'nun tarafından] tanıklık edilene	O burçlar sahibi göğe, Ve Va'dedilen güne, Ve şahide ve şahitlik edilene yemin olsun,	Andolsun burçlarla dolu göğe, Vaad edilmiş güne, Tanıklık edene ve edilene ki,	Burçlarla dolu göğe; Vaat olunmuş güne; Tanıklık edene ve tanıklık edilene andolsun ki,
84/İnşikâk,16-19	Yok yok! Hayır! Akşamın [geçip giden] alacakaranlığını tanıklığa çağırırım. Ve geceyi, onun [safha safha] gözler önüne serdiklerini, ve dolunaya haline gelen ayı, [işte böylece, ey insanlar,] siz adım adım ilerleyeceksiniz.	İmdi yemin ederim o şafağa; Ve geceye ve derlediğine, Ve derlediği zaman o aya, Ki sizler binip binip geçeceksiniz tabakadan tabakaya.	Hayır, hayır! Yemin ederim o şafağa, Geceye ve onun topladığı şeylere, Ve dolunay şeklini aldığı zaman aya ki, Siz halden hale geçeceksiniz.	Şafağa; Geceye ve bağrında topladıklarına; Dolunaya dönüştüğünde aya and içerim ki, siz halden hale geçeceksiniz.
81/Tekvir, 15-18	Hayır! Hayır! Dönüp duran yıldızları tanıklığa çağırırım, yörüngelerinde akan ve kaybolan gezegenleri, ve kararan geceyi, ve soluk almaya başlayan sabahı.	Şimdi yemin ederim o sinelere, O akıp akıp yuvasına girenlere, Ve yöneldiği dem o geceye, Ve nefeslendiği dem o geceye, Ve nefeslendiği dem o sabaha ki,	Hayır! Hayır! Yörüngelerinde akıp giderek doğan ve batan yıldızlara andolsun! Karamakta olan geceye andolsun! Ağarmakta olan sabaha andolsun ki,	Gündüzleri kaybolup geceleri ortaya çıkan yıldızlara; Kararmaya başlayan geceye ve ağaran sabaha and içerim ki,
77/Mürselât, 1-6	Düşün bu [mesaj]ları, dalga dalga gönderilen ve sonra fırtına şiddetiyle patlayan! Düşün bu [mesaj]ları, [hakikati] dört bir yana yayan, böylece [doğru ile eğriyi] kesin şekilde ayıran, ve sonra bir öğüt ve hatırlatmada bulunan, suçlarından arınma[yı vaad eden] veya bir uyarı[da bulunan]	Yemin olsun o urf/iyilik için gönderilenlere, Derken büküp devirenlere, Ve neşrederek yayanlara, Derken seçip ayıranlara, Sonra bir öğüt bırakanlara, Gerek özür için olsun gerek uyarmak için.	Yemin olsun, birbiri ardından gönderilenlere; Fırtına olup esenlere; Yaydıkça yayanlara; (Hak ile batılı) birbirinden iyice ayıranlara; Mazereti ortadan kaldırmak veya uyarmak için vahyi iletene;	Ardarda gönderilenlere, şiddetle esip savurdukça savuranlara, yaydıkça yayanlara, ayırdıkça ayıranlara, özür ya da uyarı olmak üzere öğüt bırakanlara andolsun ki,
75/Kıyâmet, 1-2	Kıyâmet gününü tanılığa çağırırım! İnsan vicdanının kınayan sesini tanıklığa çağırırım!	Hayır, yemin ederim o kıyâmet gününe, Yine hayır.. Yemin ederim o pişman cana (nefs-i levvameye),	Sandıkları gibi değil, kıyâmet gününe yemin ederim! Öyle değil, kendini kınayan nefse yemin ederim!	Kıyâmet gününe ve kendini sürekli kınayan nefse and içerim ki,
74/Müddessir, 32-34	Evet, hilali düşün! Geçip gitmekte olan geceyi düşün, ve ağaran sabahı!	Hayır hayır o aya, Ve döndüğü vakit o geceye, Ve açtığı sıra o sabaha yemin olsun ki,	Hayır hayır (öğüt almazlar). Aya andolsun! Dönüp gitmekte olan geceye; Ağarmakta olan sabaha andolsun ki,	Hayır asla! Aya, çekilip gittiğinde geceye, ağardığında sabaha andolsun ki,
69/Hâkka, 38-39	Evet! Görebildiğiniz her şeyi tanıklığa çağıracağım; ve bütün göremediklerinizi!	Artık yok, yemin ederim ki gördüklerinize, Ve görmediklerinize.	Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki,	Görebildiklerinize ve göremediklerinize and içerim ki,
68/Kalem, 1	Nûn. Düşün kalemi! Ve [onunla] yazdıklarımı	Nûn. Kaleme ve eli kalem tutanların yazdıklarına ve yazacaklarına yemin olsun.	Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsunki,..	Nûn. Kaleme ve [onunla] yazdıklarına andolsun ki,
56/Vakıa, 75-76	Hayır, [bu Kur'ân'ın] parçalar halinde indirilişini tanıklığa çağırırım, eğer bilseniz bu en güçlü bir te'yiddir.	Artık yok, o yıldızların yerlerine yemin ederim. Ve gerçekten o bilseniz, çok büyük bir yemindir.	Bakın! Yıldızların yerlerine yemin ederim, -ki bilseniz, bu gerçekten pek büyük bir yemindir-	Hayır hayır! Yıldızların yerlerine and içerim ki, o -eğer bilerseniz, bu gerçekten de çok büyük bir anddır-
53/Necm, 1	Düşün yücelerden inen [Allah'ın mesajının] gözler önüne serildiğini!	İndiği zaman necme yemin olsun ki,	İndiği sırada yıldız andolsun ki,...	Battığı zaman yıldız andolsun ki,

52/Tûr, 1-6	Düşün Sina dağı! Düşün [Allah'ın] vahyi[ni], ki işlenmiştir açık tomarların üstüne. Ayakta kalan [ibadet] evi[ni] düşün! Düşün yüksek [göğün] tavanı[ni]! Kabaran denizi düşün!	Yemin olsun Tur'a, Ve yayılmış bir yaprakta, Yazılmış bir kitaba, Ve Beyt-i Ma'mur'a, Ve yüksek tavana/göğe, Ve tutuşturulmuş denize ki,	Tur'a, açık sahifeler üzerine yazılı kitaba, beytül-mamûra, yükseltilmiş tavana, kaynayan denize andolsun ki, ...	Tur'a; Yayılmış ince deri sayfalar yazılmış kitaba; Beyt-i Ma'mur'a; Yükseltilmiş tavana; Kabaran denize andolsun ki,
51/Zâriyat, 1-4	Düşün rüzgarları, tozları sağa sola savuran, ve [koyu bulutların] yükünü taşıyan, yumuşak bir şekilde akıp giden, ve [hayatın nimetlerini] [Allah'ın] buyruğu altında paylaştran!	O tozdurup savuranlara. Derken bir ağırlık taşıyanlara, Derken bir kolaylıkla akanlara, Derken bir emir taksim edenlere yemin olsun.	Savurdukça savuranlara, yükü taşıyanlara, kolaylıkla akıp gidenlere, işleri taksim edenlere andolsun ki,	Savurup kaldıran rüzgarlara, yağmur yüklü bulutlara, kolaylıkla akıp giden gemilere ve iş bölüştürenlere andolsun ki,
50/Kâf, 1	Kâf. Düşün bu yüce ve özlü Kur'an'ı!	Kâf. (bu) soylu Kur'an'a yemin olsun!	Kâf. Şanı yüce Kur'an'a yemin olsun!	Kâf. Şerefli Kur'an'a andolsun!
44/Duhân, 1-2	Hâ-mîm. Düşün özünde açık olan ve hakikati bütün açıklığıyla ortaya seren bu ilahî kelâmı!	Hâ-mîm. O apaçık olan kitaba yemin olsun.	Hâ-mîm. Aydınlatan kitaba yemin olsun!	Hâ-mîm. Aapaçık olan kitaba andolsun ki,
43/Zuhruf, 1-2	Hâ-mîm. Düşün özünde apaçık olan ve hakikati bütün açıklığıyla ortaya seren bu ilahî fermanı!	Hâ-mîm. Bu parlak kitabın kadrini bilin.	Hâ-mîm. Aydınlatan kitaba yemin olsun ki,	Hâ-mîm. Apaçık olan kitaba andolsun ki,
38/Sâd, 1	Sâd. Düşün öğüt ve uyarılarla dolu olan bu Kur'an'ı!	Sâd. İbret dersi veren Kur'an'a yemin olsun.	Sâd. Öğüt ve uyarı dolu Kur'an'a andolsun ki, ...	Sâd. Öğüt dolu Kur'an'a andolsun ki,
37/Sâffât, 1-3	Düşün sıra sıra dizilmiş bu [mesajlar]ı, ve bir vazgeçme çağrısı ile [kötülüklerden] alıkoymasını, ve [bütün dünyaya] bir öğüt ve uyarıda bulunmasını	Yemin olsun o kuvvetlere: O saf saf dizip de duranlara. O haykırıp da sürenlere. Ve o yolda zikir okuyanlara.	Sıra sıra dizilmiş olanlara, engellemeye çalışanlara ve anmak için okuyanlara andolsun ki;	[Gerçeği savunmak üzere] sıra sıra dizilenlere; kötülükten alıkoyanlara; Kur'an okuyanlara andolsun ki,
36/Yâsîn, 1-2	Sen Ey insanoğlu! Düşün bu hikmet dolu Kur'an'ı	Yâ, Sîn. Hikmetli Kur'an'a yemin olsun.	Yâ, Sîn. Hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki,	Yâ, Sîn. [Ey Muhammed!] Bilgelik dolu olan Kur'an'a andolsun ki,

Sonuç

Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde Kasem / Yemin sözcükleri geçmiş olsa da bunların tümü aynı manayı ifade etmemektedirler. Kur'an'da Yüce Allah'ın kendi zatına yemin etmesi ya da peygambere yemin etmesini emretmesi gibi bazı özel durumlar dışındaki yemin ifadelerinin farklı anlaşılması ve anlamlandırılması mümkündür. Nitekim Kur'an'da Salat, tevbe, saht, keyd, esef ve hasret gibi sözcüklerde olduğu gibi Aksam/yemin sözcüklerinin de Allah ile kulları bağlamında farklı anlam ve kullanımları vardır. Dolayısıyla bu tür sözcüklerin Allah hakkında kullanılması durumunda en güzel anlamın alınması, O'nun zatına yakışmayan anlamların ise terk edilmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir.

Bu açıdan düşünüldüğünde Kur'an'da geçen Kasem sözcüklerinden Allah'ın zat, isim ve sıfatları üzerine yapılanlar klasik manada yemin olarak anlaşılıp çevrilebilirse de başka varlıklar üzerine yapılan kasem sözcüklerinden ise, yemin veya tazim manası yerine istidlal ve istihsad türünden anlamların anlaşılması gerektiği sonucuna varılabilir. Zira Allah her şeyin ve her değerinin üstünde olduğu için O'nun varlıklardan herhangi bir şeyi tazim ve takdis etmesi söz konusu olamaz.

Yapılan bu araştırmanın sonucunda Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı adlı Meâl ve Tesirinde bu hususa özenle dikkat edildiği, diğer Türkçe Meâl ve çevirilerde Kasem ile ilgili bütün sözcüklerin yemin olsun / andolsun / kasem olsun tarzında çevrildiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- AKDEMİR, Salih (2015). *Son Çağrı Kur'an*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- AKREŞ, Hasan (2014). "Tatavvuru'l-Luğa ve Esreuhu fi'l-Kur'ânî'l-Kerim, *Eskiye Dergisi*, Ankara: S. 29, Güz. ss. 179-194.
- el-ASKERİ, Ebû Hilâl el-Hasen (1997). *el-Furûku'l-Lugaviyye*, (Thk.: Muhammed İbrahim Selim), Kahire: Dâru'l-İlm ve's-Sekâfe li'n-Neşr ve't-Tevzi'.
- ATEŞ, Süleyman (1991). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyatı.
- AYDIN, Şükrü (2012). "Ebu Müslim Bahr el-İsfahânî ve Tefsiri," *YYÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Van: S. 22. ss. 133-164.
- el-BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (1422). *el-Câmiu's-Sahih*, Beyrut: Dâru Tavki'n-Necat.
- el-CEVHERİ, İsmail b. Hammad (1984). *es-Sihâh Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, (Thk.: Ahmed Abdu'l-Ğafûr), Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.
- DEMİRCİ, Muhsin (2009). *Tefsir Usulü*, İstanbul: MÜFAV Yayınları.
- EBÜ DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (trs.). *es-Sünen*, (Thk.: Muhammed Muhyiddin Abdu'l-Hamîd), Beyrut: Mektebetu'l-Asriyye.
- ESED, Muhammed (2002). *Kur'an Mesajı (Meâl-Tefsir)*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- el-FERÂHÎ, Abdulhamid, (trs.). *İm'an fi Aksâmî'l-Kur'an*, Australian Islamic Library- www.austrianislamiclibrary.org.
- GÜLER, Ümit (2015). "XVII. ve XVIII. Yüzyıl Kıbrıs Kadı Sicillerine Göre Müslüman-Zimmî İlişkilerinin İslâm Eşya ve Borçlar Hukuku Açısından Tahlihi", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, C.1, S.1, Güz. ss. 59-87.
- İBN AŞÜR, Muhammed Tahir (1984). *et-Tahrîr ve't-Tevîr*, Tunus: ed-Dârü't-Tunusiyye.
- İBN ATİYYE, Ebu Muhammed Abdulhak b. Ğalib el-Endelûsî (2001). *Muharreru'l-Veciz fi Tefsiri Kitabî'l-Aziz*, Beyrut: Dârü'l-Kutubî'l-İlmiyye.
- İBN FÂRİS, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Zekeriyya (1979). *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, (Thk.: Abdu's-Selâm Muhammed Hârûn), Beyrut: Dârü'l-Fikr.
- İBN KAYYİM, el-Cevziyye (trs.), *et-Tibyân fi Aksâmî'l-Kur'an*, Kahire: Mektebetu'l-Mütenebbi.
- İBN KESİR, Ebu'l-Fidâ' İsmail b. Ömer (1999). *et-Tefsiru'l-Kur'ânî'l-'Azim*, (Thk.: Şamil b. Muhammed es-Selâme), Riyad: Dârü Taybe li'n-Neşri ve't-Tevzi'.
- İBN MANZUR, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem (1981). *Lisanu'l-Arab*, (Thk.: Abdullah Ali el-Kebir - Muhammed Ahmed Hasbullah - Haşim Muhammed eş-Şazeli), Kahire: Dârü'l-Meârif.
- İBRAHİM, M. Zakyı (2013). "Kur'an'da Yeminler ve Bintu's-Şâti'nin Edebî Katkısı" (Çev.: Burhan Sümertaş, *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. VI, S. 3. ss. 947-970).
- el-İSFAHÂNÎ, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Ragıb (trs.). *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'an*, Riyad: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz.
- el-KATTÂN, Menna' Halil (1987). *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut: Müessesetu'l-Risâle.
- KILIÇ, Sadık (1996). *Yemin Olsun ki (Aksamu'l-Kur'an)*, Erzurum: İhtar Yayıncılık.
- Kitab-ı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit)* (1985). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.
- Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (2014). (Haz.: Hayreddin KARAMAN v.dğr.), Ankara: DİBY.
- el-KURTÜBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr (2006). *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*, (Thk.: Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî), Beyrut: Müessesetu'l-Risale.
- el-MEVDUDÎ, Ebu'l Ala (1987). *Tefhimu'l-Kur'an*, (Çev.: Muhammed Han Kayanî v.dğr.), İstanbul: İnsan Yayınları.
- el-MEYDÂNÎ, Abdurrahman Hasan Habenneke (2009). *Kavâidu't-Tedebburi'l-Emsel li Kitâbillahi Azze ve Celle*, Dımaşk: Dârü'l-Kalem.
- MÜSLİM, Ebû'l - Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâburî (trs.). *el-Camiu's-Sahih*, (Thk.: Muhammed Fuad Abdulkakî), Beyrut: Dârü İhyai't-Tuarsi'l-Arabî.
- ÖZKUYUMCU, Nadir (1998). "Hilf", *DİA*, İstanbul: TDVY. (XVIII, 29-30).
- er-RÂZÎ, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (1420). *Mefatihü'l-Ğayb (et-Tefsiru'l-Kebîr)*, Beyrut: Dârü İhyai't-Tuarsi'l-Arabî.
- es-SUYÛTÎ, Celalüddin Abdurrahman (2008). *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an*, (Thk.: Şuayb el-Arnaud), Dımaşk: Müessesetu'l-Risale Naşirün.
- eş-ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed (1994). *Fethu'l-Kadîr*, (Thk.: Abdurrahman Umeyra), I-V, Mansure: Dârü'l-Vefâ.
- et-TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (2001). *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, (Thk.: Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî), Hicr / Kahire: Merkezi'l-Buhûs ve'd-Dirasâtî'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye.
- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (1975). *es-Sünen*, (Thk.: Ahmed Muhammed Şakir - İbrahim Atve - Muhammed Fuad Abdulkakî), Mısır: Şirketu Mektebeti ve Matbaati Musatafa el-Babî el-Halebî ve Evladuhu.
- TURAN, Abdülkaki (1986). "Kur'an-ı Kerim'de Yeminler (Aksamu'l-Kur'an)", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya: S. 2. ss. 97-114.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi (2006). *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meâli*, (Haz.: Abdülvehhab ÖZTÜRK), İstanbul: Kahraman Yayınları.
- (2008). *Kur'an-ı Kerim Meâli*, (Sadeleştiren: Mustafa ÖZEL), İstanbul: Akit Yayın Pazarlama.
- YILMAZ, Faik (2010). "Aksamu'l-Kur'an Bağlamında "Allah Nelere, Niçin ve Neden Yemin Eder?" Sorularını Yeniden Düşünmek.", *İslami İlimler Dergisi*, Çorum Çağın Eğitim Vakfı, C. V, S.1, Bahar. ss. 133-149.
- ez-ZEBİDÎ, Seyyid Muhammed Murtazâ (1965-2004). *Tacü'l-Ârûs min Cevâhiri'l-Kamûs*, (Thk.: Musatafa Hicazî - Abdussettar Ahmed Ferrac v.dğr.), Kuveyt: et-Turasu'l-Arabî.
- ez-ZEMAŞERÎ, Ebû'l-Kasım Mahmud b. Ömer el-Harezmi (1998). *el-Keşşaf 'an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vil*, (Thk.: Adil Ahmed Abdu'l-Mevcud - Ali Muhammed Muavviz), Riyad: Mektebetu'l-Ubeykân.
- ez-ZERKEŞÎ, Bedruddin Muhammed b. Abdullah (trs.). *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'an*, (Thk.: Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim), Kahire: Mektebetu'd-Dârü't-Turâs.
- ZERZÜR, Adnan Muhammed (2005). *Ulûmu'l-Kur'an ve l'cazuhu*, Ammân: Dârü'l-A'lâm.
- ez-ZUHAYLÎ, Vehbe (2009). *et-Tefsiru'l-Münîr*. Dımaşk: Dârü'l-Fikr.